

Tavoitteena turvallisuus

Päijät-Hämeen perhe- ja lähisuhdeväkivallan ehkäisyn toimintasuunnitelma 2013–2016

Sosiaalialan osaamiskeskus
Verso -liikelaitos

Työtä turvallisuuden edistämiseksi on tärkeää tehdä koko ajan kaikilla tasoilla. Se on samanaikaisesti sosiaalista turvallisuutta tuottavien tekijöiden ylläpitoa ja niistä huolehtimista sekä ilmitulleisiin väkivaltatilanteisiin puuttumista ja korjaavaa työtä.

PÄIJÄT-HÄMEEN SOSIAALI- JA TERVEYSYHTYMÄ

LAHTI
LAHDEN KAUPUNKI

OIVA
Peruspalvelukeskus

Sisällysluettelo

Tiivistelmä.....	3
1. Johdanto.....	4
2. Perheiden turvallisuutta vahvistava toiminta	6
2.1. Tavoitteena turvallisuus.....	6
2.2. Turvallisuustyön näkökulmat ja periaatteet	7
2.3. Turvallisuuden toimijakehät	8
3. Hyvin toimivat peruspalvelut	9
4. Perhe- ja lähisuhdeväkivaltaan puuttuva toiminta	11
5. Palvelupolut	13
6. Johtopäätökset	14
7. Toimenpidesuosituksukset	14
7.1 Kehittämisen kärjet ja perustelut	14
7.2 Tavoitteet ja toimenpiteet taulukko.....	17
Lähteet.....	18
Liitteet	19

Tiivistelmä

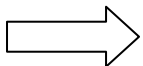
Aluehallintovirasto pyysi vuonna 2012 kuntia laatimaan toimintaohjelman lähisuhde- ja perheväkivallan ehkäisyyn ja palveluiden kehittämiseen. Lähisuhdeväkivallan ehkäisyn toimenpideohjelma on kirjattu tavoitteeksi myös Päijät-Hämeen turvallisuussuunnitelmaan (2010, 64–65). Vuoden 2013 alussa alueen sosiaali- ja terveysjohtajat päättivät, että toimintaohjelma laaditaan seudullisena ja sen tekoa koordinoi sosiaalialan osaamiskeskus Verso – liikelaitos. Toimintaohjelma päätettiin valmistella vuoden 2013 aikana ja suunnitelman laatimista varten valittiin eri toimijoista ja toimialojen edustajista koottu työryhmä.

Nykytila kartoitettiin kokoamalla laajasti tietoa kuntien työntekijöiltä, kuntalaisilta ja ehkäisevää työtä tekeviltä ja palveluja tuottavilta tahoilta. Lisää tietoa toivotaan selvityksen perusteella mm. kuntien turvallisuusvastaavista, hoitopolkuja eri palveluihin ja tietoa yhteistyötahoista. Lisäksi toivotaan lisää työkaluja eli konkreettisia ohjeita, työtapoja ja välineitä (mm. puhekeskusteluun, ohjaamiseen, ilmiön näkyväksi tekemiseen). Myös kuntien vastuita ja roolia halutaan selkeämmäksi, työntekijöille tarvittaessa työnohjausta ja asiakkaita mukaan kehittämistyöhön.

Nykytilan analyysin ja järjestettyjen Tarinatupien avulla kuvattiin palvelupolku ja koottiin listaus ennaltaehkäisyn, matalan kynnyksen palveluiden, akuutin avun ja korjaavien palveluiden työkaluista ja toimijoista. Edellä kuvatun työskentelyn ja valtakunnallisten suositusten pohjalta työryhmä laati listan kehittämisen keihäänkärjistä, joita käsitellään seudullisessa sosiaali- ja terveysjohtajien tapaamisessa vuoden 2014 alussa ja viedään eteenpäin kunnissa ja alueella toimijoiden omien strategisten painopisteiden ja mahdollisuuksien mukaan.

Yhteistyöllä turvallisempi Päijät-Häme:

- Perheiden turvallisuuden vahvistaminen kuuluu kaikille
- Aihealue sisällytetään eri toimijoiden muihin hyvinvointi- ym. suunnitelmiin
- Asia tehdään näkyväksi (kysyminen, tilastointi & tiedon koostaminen)
- Yhteistyön toimivuus varmistetaan
- Toiminnalla on rakenteet ja resurssit (alueelliset/kuntakohtaiset koordinaattorit ja resurssikeskus)

Tietoa (ilmiöstä, palveluista, työkaluista) ja tarvittavaa tukea on saatavilla kaikille sitä tarvitseville

1. Johdanto

Aluehallintovirasto pyysi vuonna 2012 kuntia laatimaan toimintaohjelman lähisuhde- ja perheväkivallan ehkäisyyn ja palveluiden kehittämiseen. Lähisuhdeväkivallan ehkäisyn toimenpideohjelma on kirjattu tavoitteeksi myös Päijät-Hämeen turvallisuussuunnitelmaan (2010, 64–65). Vuoden 2013 alussa alueen sosiaali- ja terveystoimijat päättivät, että toimintaohjelma laaditaan seudullisena ja sen tekoa koordinoi sosiaalialan osaamiskeskus Verso – liikelaitos. Toimintaohjelma päätettiin valmistella vuoden 2013 aikana ja suunnitelman laatimista varten valittiin eri toimijoista ja toimialojen edustajista koottu työryhmä.

Lähisuhdeväkivallan ehkäisyn toimenpideohjelman laatiminen on kirjattu tavoitteeksi Päijät-Hämeen turvallisuussuunnitelmaan. Päijät-Hämeen turvallisuussuunnitelma liittyy Valtioneuvoston 8.5.2008 hyväksymään periaatepäätöksen sisäisen turvallisuuden ohjelmaksi. Suunnitelmissa tulee määritellä sisäisen turvallisuuden keskeiset tavoitteet ja toimenpiteet poikkihallinnollisesti. Ohjelman tavoitteena on, että Suomi on Euroopan turvallisimma maa vuonna 2015.

Kehittämispäällikkö Helena Ewalds THL:stä esitteli 13.6 pidetyssä väliseminaarissa valtakunnallisia ohjelmia, joihin suunnitelman teko kiinnittyi.

Kuvio 1 Lähisuhde- ja perheväkivallan ehkäisytöiden valtakunnallinen ohjaus

Sosiaali- ja terveysministeriön laatimassa Tunnista, turvaa ja toimi - suosituksissa kuntien sosiaali- ja terveystoimelle (2008) on esitetty toimintaohjelman laatimista ja ohjelman tulisi sisältää seuraavia osia:

- taustan, rakenteen ja mihin muihin suunnitelmiin ohjelma liittyy
- nykytilan kuvauksen (palvelukartta)
- tavoitteet (palvelukartan aukkokohtat, osaamisen ylläpito jne.)
- toimijat
- taloudelliset resurssit
- suunnitelman kenelle toiminnasta raportoidaan ja miten
- toiminnan (mm. seudulliset koulutukset ja alueellisen tiedontuotannon)

Päijät-Hämeen toimintaohjelmaa koonnut työryhmä kokoontui yhteensä 7 kertaa vuoden 2013 aikana ja järjesti nykytilan pohjalta seminaarin 13.6.2013. Seminaarissa työskenneltiin myös Tarinatuvisissa, joissa käsiteltiin, pohdittiin ratkaisuja lapsen, nuoren, pariskunnan ja ikäihmisen huolta herättäviin tilanteisiin. Työryhmän muodosti vuoden aikana myös kaksi alatyöryhmää. Kevään aikana kokoontui työryhmä, jossa työstettiin saatetta ja kyselypohjaa kuntien perustyöhön sekä järjestöille, yhdistyksille ja erityispalveluihin osoitetuille kyselyille. Syksyllä kokoontui palvelupolkuja kuvannut työryhmä. Toimintaohjelmaa käsiteltiin myös Päijät-Hämeen turvallisuusverkostossa, joka kokoontui 4 kertaa vuoden 2014 aikana.

Toimintaohjelmaa valmistelleen työryhmän jäseninä olivat:

Sirpa Ernvall (Oiva), pj. / Marja Koivisto (Oiva)
Pälvi Suokas (Poliisi),
Niina Viholainen (PHSOTEY),
Kaarina Martiskainen (Lahti)
Päivi Mykrä (Lahti),
Tiina Hurme (Heinola), /Miia Kemppi (Heinola)
Risto Raivio (perusterveydenhuollon yksikkö)
Kirsi Kuusinen-James (VERSO),
Susanna Leimio-Reijonen (VERSO)
Sirpa Knaappila(Lahden ensi- ja turvakoti, Letk ry),
Jukka Suni (TPPH-projekti, Letk),
Timo Rytönen (TPPH-projekti, Letk), siht.
Jukka Ihalainen (Lahden ensi- ja turvakoti)

2. Perheiden turvallisuutta vahvistava toiminta

2.1. Tavoitteena turvallisuus

Turvallisuuskulma lähisuhdeväkivallan ehkäisytyössä pitää sisällään näkemyksen, että ihmisten on tärkeää säännöllisin väliajoin pysähtyä pohtimaan omassa elämässään vaikuttavia lähisuhteiden turvallisuuteen liittyviä tekijöitä. Turvallisuus ja hyvinvointi tulisi ottaa puheeksi osana jokapäiväistä toimintaa, niin eri toimijoiden kohdatessa asiakkaitaan, kuin itse kansalaisten keskuudessa.

Turvallisuutta voidaan pohtia eri tasoilla ja erilaisissa tilanteissa. Väkivaltaan puuttuminen, sen käsitteleminen ja sen loppumisen keinojen löytäminen, on vain osa kokonaisuutta. Turvallisuustyön näkökulma on kokoava näkökulma, joka määrittää sen, mihin tulee pyrkiä. Työtä turvallisuuden edistämiseksi on tärkeää tehdä koko ajan kaikilla tasoilla. Se on samanaikaisesti sosiaalista turvallisuutta tuottavien tekijöiden ylläpitoa ja niistä huolehtimista sekä ilmitulleisiin väkivaltatilanteisiin puuttumista ja korjaavaa työtä.

Näitä eri tasoja yhdistää näkemys siitä, mitä tarvitaan sosiaalisen turvallisuuden ylläpitämiseksi. Se on **yksittäisen perheen** tilanteessa keinojen miettimistä turvallisuuden ylläpitämiseksi tai palauttamiseksi. **Yleisemmällä tasolla** se on sen määrittämistä, millaisten arvojen ja normien pohjalta luomme välttämättömiä turvallisuuden ehtoja yhteiskunnassamme: miten puutumme koulussa kiusaamiseen, mitkä ovat käsityksemme lasten kurittamisesta, miten näemme miehen ja naisen roolit yhteiskunnassa - lähisuhteissa - perheissä, millaiset asenteet luovat niin perheissä kuin laajemmin yhteiskunnassa sallivaa, erilaisuutta ja toista kunnioittavaa ilmapiiriä, millaisia yhteisöllisiä toiminnan malleja luomme ratkaisemaan ristiriitoja, ongelmia, vastakkaistenkin mielipiteiden yhteensovittamiseksi.

Turvallisuushakuista näkökulmaa on tärkeää soveltaa myös tilanteissa, kun väkivaltaa on jo ilmennyt perheissä. Vaikka väkivalta olisikin loppunut, eivät sen vaikutukset ole välttämättä lakaneet. Turvallisuuden tekijöiden elävöittäminen havahduttaa ja avartaa katsomaan omaa ja läheisten hyvinvointia ja turvallisuutta lisääviä tekijöitä. Turvallisuuskulma luo myös keskeiset tavoitteet itse väkivallan haittoja korjaavalle työlle, mihin tulisi pyrkiä.

Tilanteissa, joissa on vaikeampi määrittää, onko väkivaltaa tapahtunut tai onko kyse henkisestä vai fyysisestä väkivallasta, on turvallisuuden tekijöiden esiin nostamisen avulla helpompaa määrittää reunaehdot kodin turvallisuudelle ja huomioida tekijöitä, jotka voivat tuottaa turvattomuutta. Tilanteissa, joissa kielletään tai vähätellään väkivaltatilanteita asianomaisten toimesta, voi turvallisuuskulmalla tuoda totuuden selvittämisen, tunnustusta jahtaavan työtyylin sijaan vastakkainasettelua ylittävää näkökulmaa: mitä sinä/te aiotte tehdä, miten toimien parannatte perheenne turvallisuutta niin, ettei ulkopuolisille syntyisi edes pienintä epäilyä väkivallasta? Mikä olisi ensimmäisiä askeleita muutoksen suuntaan?

Perheiden tukeminen huolehtimaan turvallisuudesta ja ylläpidosta edellyttää eri ammattiryhmien yhteistyötä. Usein ihmiset haluavat ottaa puheeksi asiansa sellaisen työntekijän luona, johon tuntee voivansa luottaa. Välttämättä työntekijä ei työssään useinkaan kohtaa perheväkivaltaa. Silloin työntekijän on hyvä pysähtyä kysymään turvallisuus-

desta. Samalla hän voi auttaa asiakastaan kertomaan enemmän myös kotona kärsimystä tuottavasta väkivallasta. Perheväkivallan luonteeseen kuuluu ”kapseloituminen”, se eristyy ilmiönä ja voi jäädä näkymättömälle alueelle. Samalla kun se eristyy yksittäisen perheen sisäiseksi ongelmaksi ja salaisuudeksi, voi se eristäytyä myös palvelua tarjoavien verkostossa omaksi saarekkeekseen. Siitä tulee asia, jota ei ”meillä hoideta”, vaan sitä hoitavat siitä vastaavat tahot.

Jokainen perheväkivaltaa työssään kohtaava voi tehdä jotain. Hänellä on jo siihen tarvittavat taidot: kuuntelemisen kyky ja tarvittaessa tiedon etsimisen taito siitä, mistä perhe voi saada täsmäapua tilanteessaan. Jo yksikin kysymys on teko oikeaan suuntaan ja rikkoo ”kapseloitumista”, avaa näköalaa ulos väkivallasta turvallisuuteen. Me olemme kaikki perhe-elämän turvallisuuden asiantuntijoita ja meillä on tietoa, mikä tuottaa turvallisuutta. Toisen turvattomuuden kokemusten kuuleminen ja sen pohtiminen, mikä tuottaa kotona turvallisuutta, ei voi ainakaan pahentaa tilannetta.

2.2. Turvallisuustyön näkökulmat ja periaatteet

Turvallisuutta luovat kulttuurilliset ja yhteisölliset toimintatapamme:

- miten huomioimme toisiamme ja ratkaisemme konflikteja

Vuorovaikutuksellisuus ja osallisuus:

- subjektiivinen kokemus esiin; ihmisiltä kysytään turvallisuudestaan
- matala kynnyks puhua ja ottaa puheeksi
- ”emme tee jotain ihmisille, vaan jotakin ihmisten kanssa”

Turvallisuuden kautta näemme samanaikaisesti ennaltaehkäisevän ja korjaavan työn mahdollisuudet. Jokaisella meistä on oma roolimme turvallisuuden luojana ja sen ylläpitäjänä. Turvallisuutta ei tuoteta meille ulkoapäin, vaan sitä luomme jokainen itse lähisuhteissamme ja yhteisöissämme

On huolehdittava, että niin väkivallan tekijät kuin kokijatkin liitetään takaisin turvallisiin suhteisiin ja verkostoihin:

- turvallisuus, kuten väkivaltakin, on aina samanaikaisesti niin yksilöllistä kuin sosiaalista
- väkivalta lakkaa olemasta vain, jos kaikki sen havainneet/kokeneet voivat todeta turvallisuuden palautuneen.

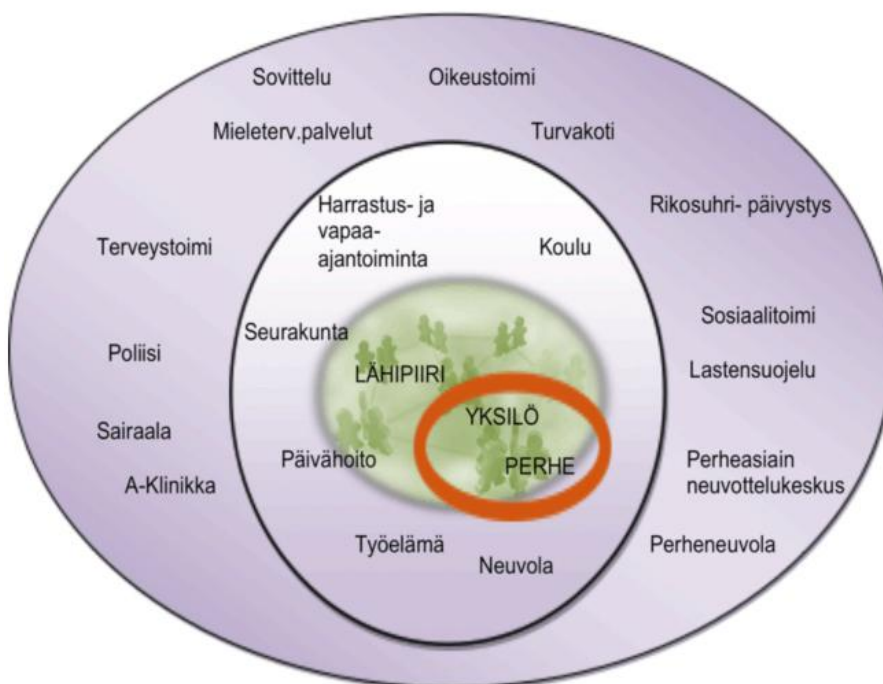
Väkivallasta turvallisuuteen

- puhumalla turvallisuudesta herätetään esille tavoitteet ja toiveisuus, suunta siihen, mihin tulee pyrkiä
- toimintaa ja tekoja, joista välittyy huolenpito, arvostus ja välittäminen

2.3. Turvallisuuden toimijakehät

Turvallisuustyön lähtökohtana on, että jokaisella on roolinsa perheiden turvallisuuden vahvistajana. Ensisijaisena tuki- ja turvaverkostona toimii yksilön lähipiiri (mm. perhe ja ystävät). He toimivat kuitenkin osana yhteiskuntaa, jonka tarjoamat mahdollisuudet ja rahoitukset vaikuttavat yksilöiden ja lähipiirin toimintaan. Peruspalveluissa (kuten neuvola, koulu, terveyskeskukset) kohdataan valtaosa väestöstä ja niiden rooli turvallisuuden vahvistajana tai turvallisuuden vajeiden tunnistajan on keskeinen. Erityispalveluja (kuten mm. A-klinikat, Ensi- ja turvakodit) tarvitaan korjaavaan työhön silloin, kun riski turvallisuuden vaarantumiseen on olemassa. Alla olevassa kuviossa esitetään kuvaus, miten turvallisuuden toimijakehää voi hahmottaa.

Kuvio 2. Turvallisuuden toimijakehä

3. Hyvin toimivat peruspalvelut

Kuntien peruspalveluissa toimivien työntekijöiden käsityksiä lähisuhde -ja perheväkivaltatyön tuesta ja kehittämistarpeista

Kunnilta kerättiin tietoa kevään 2013 aikana lähisuhde- ja perheväkivallan ehkäisyn toimintaohjeiden ja kehittämistarpeiden kartoittamiseksi. Tietoja eri toimialoilta pyydettiin täyttämään kuntakohtaisesti wiki- sivustolle laadittuun taulukkoon. Osa tiedoista saatiin puhelimitse ja osa sähköpostitse ja ne lisättiin taulukkoon (koko taulukko on liitteessä 2). Tietoa jäi puuttumaan joistain palveluista ja kunnista, mutta kertyneet tiedon pohjalta kyettiin kuitenkin muodostamaan kokonaiskuva alueen tilanteesta sekä kehittämistarpeista. Tietoja pyydettiin seuraavilta osa-alueilta:

1 Toimintaohjeet

Minkälaisia ohjeita vastuualueellasi on lähisuhde- ja perheväkivallan tunnistamiseen tai hoitoon ohjaamiseen liittyen?

2 Työkalut

Minkälaisia työkaluja / -välineitä on käytössä lähisuhde- ja perheväkivallan ehkäisyyn liittyen? Erilaisia työkaluja voi olla esimerkiksi lomakkeet, kyselyt ja kartoitukset, joilla väkivalta otetaan puheeksi.

3 Tilastot

Tilastoidaanko lähisuhde- ja perheväkivaltaan liittyviä asioita? Jos tilastoidaan, niin miten?

4 Kehittämistarpeet

Minkälaisia kehittämisehdotuksia koet lähisuhde- ja perheväkivaltaan liittyen olevan vastuualueellasi?

5 Muuta tärkeää

Kaikkea tärkeää aiheeseen liittyvää ei ehkä osata edes kysyä. Tähän voit laittaa vapaamuotoisesti ajatuksia, joita aihealueeseen liittyen heräsi.

6 Yhteystiedot

Täytä tähän yhdyshenkilön tiedot (sähköpostiosoite) ja www-osoite, josta palvelusta saa lisää tietoa. Jatkossa tämän yhteystiedon kautta yhteistyökumppanit voivat löytää samalla toisensa.

Taulukot ovat toimintasuunnitelman liitteinä. Ohessa koottuna vastauksia ikäryhmittäin:

Lapset ja nuoret: Väkivallan puheeksiottoon kaivataan selkeitä arjen toimintamalleja ja -keinoja, asioita ei tilastoida (paitsi lastensuojelusta mahdollisuus saada tilastotietoa), paikallista yhteistyötä eri toimijoiden kesken tulisi kehittää.

Työikäiset: Asiaa ei tilastoida, toivotaan yhteistyötä ja kuntarajojen ylittäviä palveluja, salsapitosäännökset toisinaan estävät moniammatillisen yhteistyön käytännössä. Myös työikäisten kohdalla kaivataan koulutuksia, jotka olisivat helposti työntekijän saatavilla.

Ikäihmiset: Väkivaltaa ei tilastoida ja vanhuspalveluissa toivotaan vanhuspalvelulain huomioimista kehittämistyössä. Väkivalta voi olla monenlaista, mikä tulisi huomioida (esim, taloudellinen väkivalta)

Yhteisinä kehittämishaasteina nostettiin esiin muun muassa seuraavia asioita:

- Tilastointi (asian näkyväksi tekemistä)
- Tietoa lähisuhde- ja perheväkivaltapalveluista omalla alueella
- Yhteistyön kehittäminen -> Kenelle asian hoitaminen kuuluu? (erityisesti jos kyse esim. aikuisesta, mutta vammaisesta tai ikäihmisestä, joka ei itse hae apua)

Kuntalaisten ja työntekijöiden ajatuksia puheeksiotosta, palveluista ja kehittämistarpeista

Myös kuntalaisten näkemyksiä asian puheeksiotto vaiheesta ja palveluiden järjestämisestä koottiin sähköisellä kyselyllä, josta tiedotettiin lähisuhde- ja perheväkivaltapalveluiden nykytilaa käsittelevässä seminaarissa, eri kuntien ja Verson nettisivuilla. Kyselyyn vastasi 31 henkilöä, joista hieman yli puolet oli työntekijöitä. Ohessa tiivistetysti kyselyn tuloksia;

Kyselyn mukaan suurin osa vastaajista oli sitä mieltä, että väkivalta-asia pitäisi ottaa puheeksi aina kaikilta palvelun käyttäjiltä. Jos apua päädytään hakemaan, niin sitä haettaisiin ensimmäisenä peruspalveluista (neuvola, päiväkot, terveyskeskus, koulu) tai sitten turvakodilta. Myös poliisi ja kriisikeskus olivat saaneet kyselyssä kannatusta vastausvaihtoehdoissa.

- miksi peruspalveluista? -> koska peruspalveluissa on tuttu ihminen vastassa, joka tuntee perheen entuudestaan.
- Jos valittiin muu kuin peruspalvelut – kohta, niin koettiin että sieltä on saatavilla asiantuntevaa apua.

Väkivaltaa halutaan käsitellä sen työntekijän kanssa, joka asian saa ensimmäisenä tietoonsa.

Kehittämistarpeina nähtiin seuraavat asiat

- Työntekijät kokevat puheeksioton liian vaikeaksi, lisäksi työntekijät tarvitsevat työnohjausta väkivallan ympärillä työskentelyyn.
 - Väkivalta-asian näkyväksi tekemistä lisää -> sitä kautta rohkaistuttaisiin hakemaan apua
 - Auttamisprosessin pitäisi olla nopeampi, pois asiakkaiden pompottelu eri toimijoiden kesken.
 - Varhainen puuttuminen pitäisi olla mahdollista ennen kuin perhe jo voi pahoin
 - Yhtenäisiä toimintatapoja ja -linjoja kaivataan
 - Asiakkaat mukaan kehittämissprosessiin -> kokemusasiantuntijuuden hyödyntäminen?
 - Puolueettomuutta väkivalta-asian selvittämiseen, pois syyllisten etsimisestä
- Yhteistyötä / verkostotyötä lisää muiden palvelujen kanssa

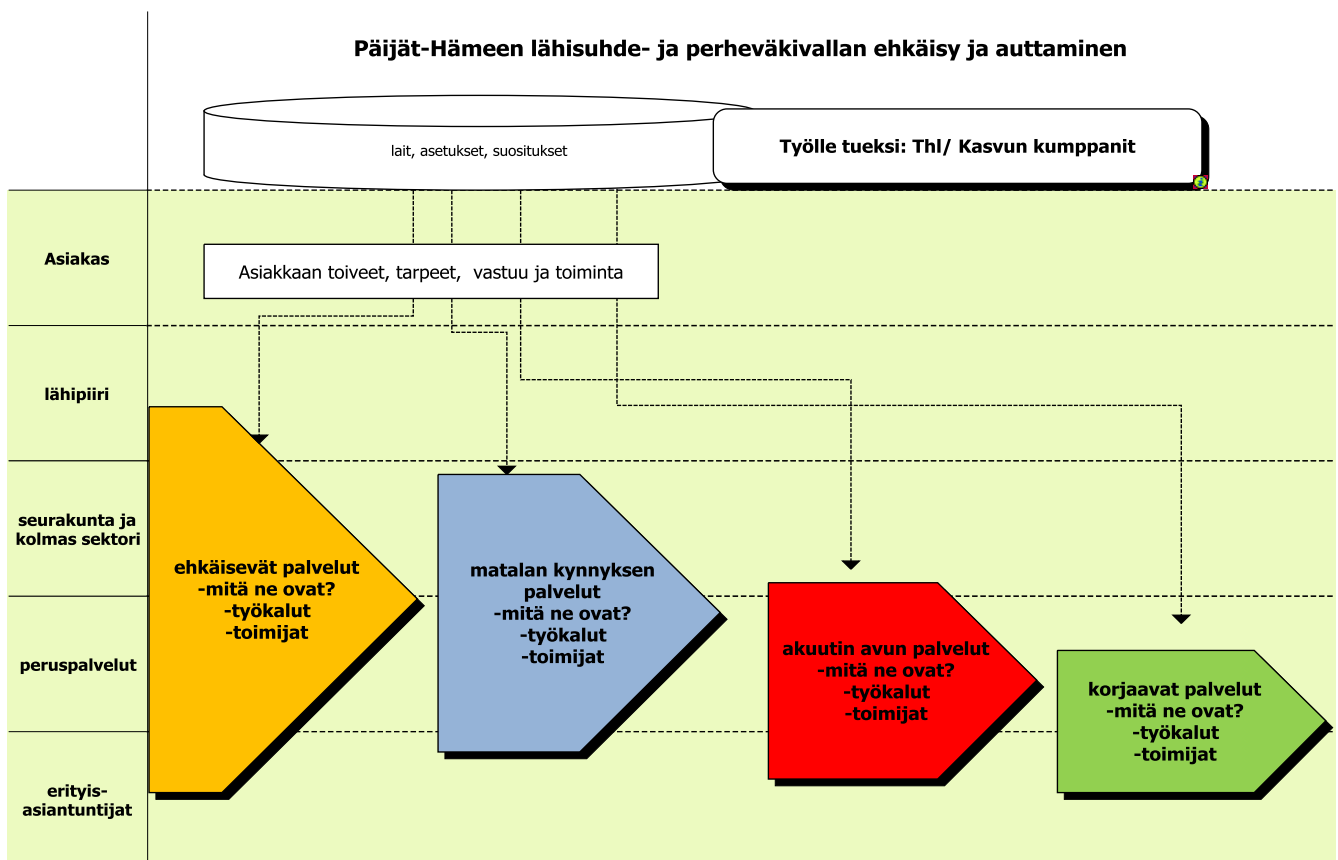
Muina kommentteina tuotiin esiin seuraavaa:

- Henkisen väkivallan huomioiminen ja siihen vakavasti suhtautuminen samanaarvoisesti fyysisen väkivallan kanssa
- Naisen harjoittamaa väkivaltaa ei uskota ja tunnisteta helposti -> miehet pitäisi ottaa huomioon paremmin väkivallan kokijoina
- Turvakoti on ollut hyvä apu ja asiat ovat menneet eteenpäin sitä kautta

4. Perhe- ja lähisuhdeväkivaltaan puuttuva toiminta

Lähisuhde- ja perheväkivaltaan puuttumisen ja korjaavien toimintamuotojen osalta Päijät-Hämeessä toimivia järjestöjä, yhdistyksiä sekä kuntien yhteisiä erityispalveluita pyydettiin oman toimintansa osalta täyttämään tietoja kevään ja kesän 2013 aikana näille sivuille. Tietoja pyydettiin täyttämään siitä, miten asia tulee organisaatiossa vireille/tietoon, miten toimitaan ja organisaation yhteystieto? Tietoa pyydettiin täyttämään otsikoiden matalan kynnyksen palvelut, akuutti apu sekä korjaavat palvelut. Ohessa kuvassa (kuvio 3) on kuvattu ehkäisevän työn ja palveluiden muodostamaa kokonaisuutta. Toimintasuunnitelman nettisivujen etusivulta <http://phturvallisuusverkosto.pbworks.com> löytyy kuvio, mihin on linkitetty eri vaiheissa työtä tekeviä toimijoita sekä työkaluja.

Kuvio 3

Ehkäisevä työ kuuluu kaikille ja kaikilla on siinä oma roolinsa, kuten luvussa 2 esitettiin. Taulukossa 1 on kuvattu työkaluja ja alueen toimijoita. Liitteissä 2 ja 3 alueella toimivan nuorille rikoksentekijöille suunnatun Vesijärven Ankkurin ja korkean lähisuhdeväkivaltaris-kin tilanteissa käyttöön otettavan MARAK- toiminnan prosessit.

Taulukko 1 Työkalut ja toimijat

	Työkalut	Toimijat
Ehkäisevä työ (ei huolta)	Kartoituslomake (THL) Turvallisuusseula	Kuntien peruspalvelut Järjestöt/ yhdistykset, seurakunta, Valopilkku
Matalan kynnyksen palvelut ei huolta/ huoli heittää	Huolen puheeksiotto lomake Turvallisuusseula Nettiturvakoti	Kuntien peruspalvelut Perheneuvola Perheasiain neuvottelukeskus LETK: Perhetupa Ensikoti, Peukaloinen Suvanto Puolenmatkantalo Jussi- työ Alvari- perhetyö Valopilkku (vapaaehtois)toiminta
Akuutti –ja kriisiapu kriisitilanne kokija/ tekijä/ näkijä	Marak- suostumus- ja riskinarviointilomake Turvallisuussuunnitelma Kehonkartta- lomake Turvallisuusseula	Poliisi Turvakoti/ Avokriisityö sairaala Kriisikeskus Sosiaalipäivystys Rikosuhripäivystys
Korjaavat palvelut (pitkäaikainen tuki ja terapia) kokijalle /tekijälle/ näkijälle	Turvallisuusseula	Jussi- työ Perheasiain neuvottelukeskus Rikosuhripäivystys Puolenmatkan talo Alvari perhetyö Harjulan settlementti/ Valopilkku

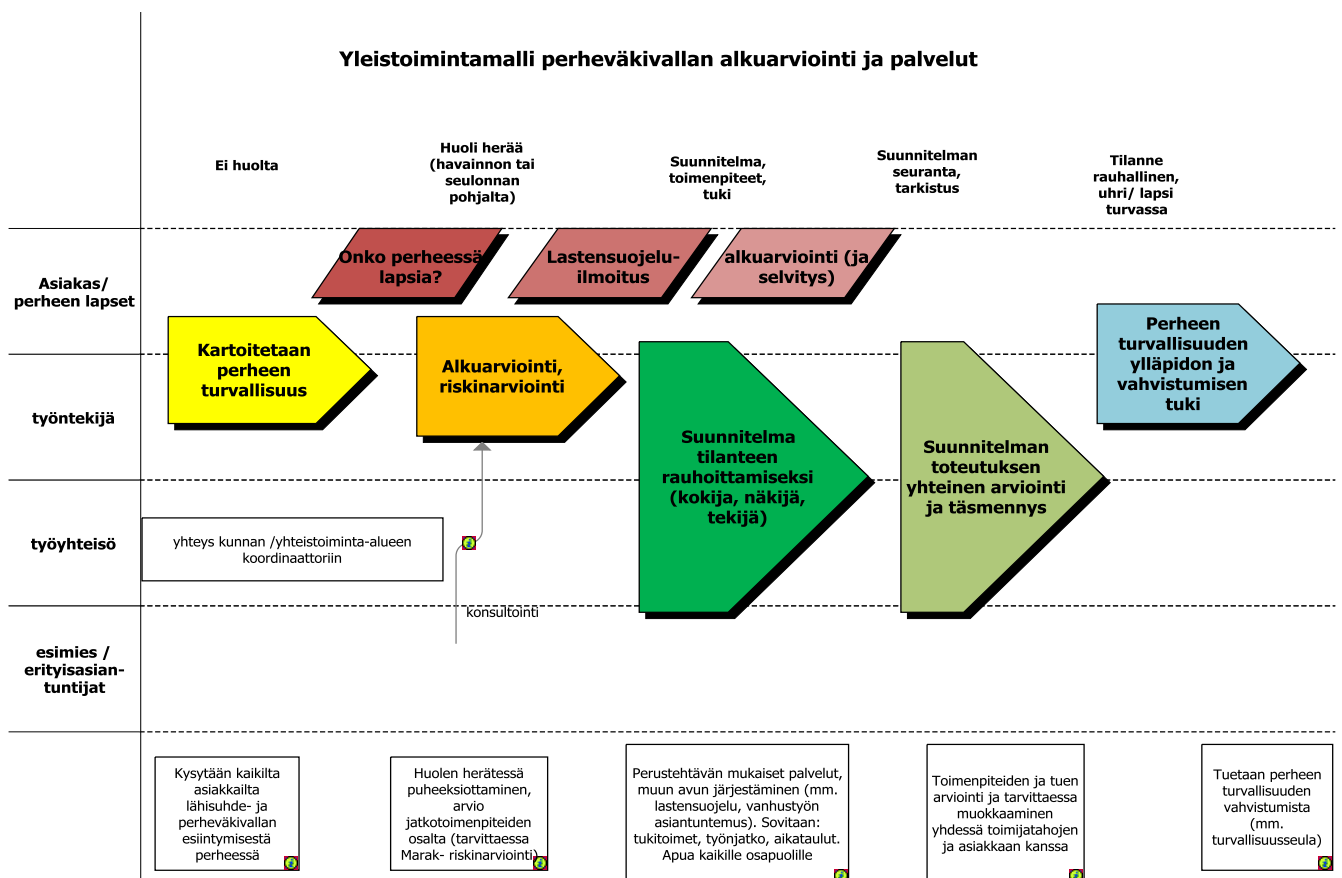
Toimintaohjelman laatimisprosessin aikana kirkastui myös ajatus, että Lähisuhde- ja perheväkivallan ehkäisyssä, ehkäisevässä päihdetyössä sekä pelihaittojen ehkäisyssä ja mielenterveyttä edistävässä työssä on runsaasti yhtymäkohtia. Näiden palveluiden ehkäisevää työtä on siitä syytä tarkoituksenmukaista tehdä ainakin jossain määrin yhdessä. Näille aihealueille yhteisiä ja usein perustyössä haastavia teemoja ovat etenkin:

- tunnistaminen
- puheeksiotto
- asenteet
- yhteistyö

5. Palvelupolut

Palvelupolkuja käsiteltiin Tarinatuissa 13.6.2013 seminaarin yhteydessä. Käsittelyssä oli neljää eri tarinaa; mistä lapsen, nuoren, aikuisen tai vanhuksen asioissa voi lähteä hakemaan apua? Liitteenä 4 on yhteenveto tarinoista ja ohessa tarinoiden mukaan muokattu Päijät-Hämeen lähisuhde- ja perheväkivallan ehkäisy- ja auttamisprosessi

Kuvio 4 Päijät-Hämeen lähisuhde- ja perheväkivallan ehkäisy- ja auttamisprosessi

6. Johtopäätökset

Kuvio 5 Mitä tietoa tarvitaan? (Yhteenvetoa kyselyistä ja keskustelusta)

Tietoa alueellisista asioista	<ul style="list-style-type: none"> • Tietoa kuntien turvallisuusvastaavista • Hoitopolkuja eri palveluihin • Tietoa yhteistyötahoista ja tietoa mm. päihde- ja mielenterveyspalveluista
Työkaluja	<ul style="list-style-type: none"> • Konkreettisia ohjeita, työtapoja ja välineitä (mm. puheeksiottoon, ohjaamiseen, ilmiön näkyväksi tekemiseen)
Muuta:	<ul style="list-style-type: none"> • Kuntien roolien selkeyttämistä (vastuut, tiedonjako, työnjako) • Terveystieteiden mukaantuloa enemmän väkivallan ehkäisytyöhön • Työnohjausta • Asiakkaita mukaan kehittämistyöhön

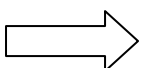
7. Toimenpidesuosituksukset

7.1 Kehittämisen kärjet ja perustelut

Seuraavaksi esitellään työryhmän työskentelyn pohjalta nousseet strategiset kehittämisen kärjet perusteluineen. Strategiset kärjet ovat siis seudullisia, mutta kuntien erilaisista tilanteista ja resursseista johtuen alueet vievät tavoitteita eteenpäin ehkä hieman eritahtisesti.

Yhteistyöllä turvallisempi Päijät-Häme:

- Perheiden turvallisuuden vahvistaminen kuuluu kaikille
- Aihealue sisällytetään eri toimijoiden muihin hyvinvointi- ym. suunnitelmiin
- Asia tehdään näkyväksi (kysyminen, tilastointi & tiedon koostaminen)
- Yhteistyön toimivuus varmistetaan
- Toiminnalla on rakenteet ja resurssit (alueelliset/kuntakohtaiset koordinaattorit ja resurssikeskus)

Tietoa (ilmiöstä, palveluista, työkaluista) ja tarvittavaa tukea on saatavilla kaikille sitä tarvitseville

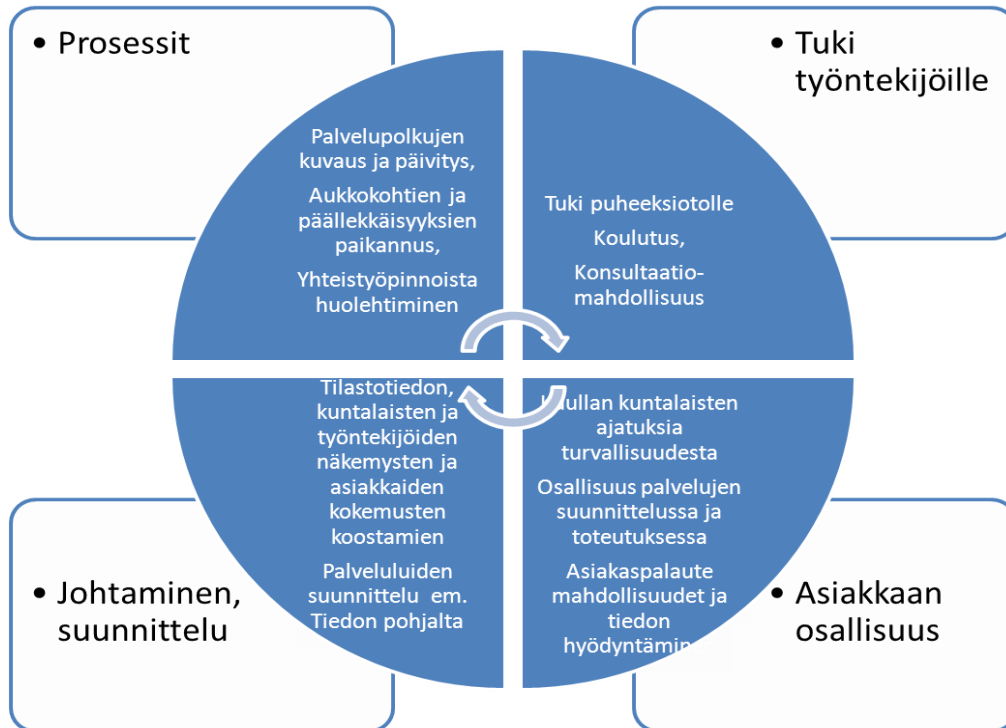
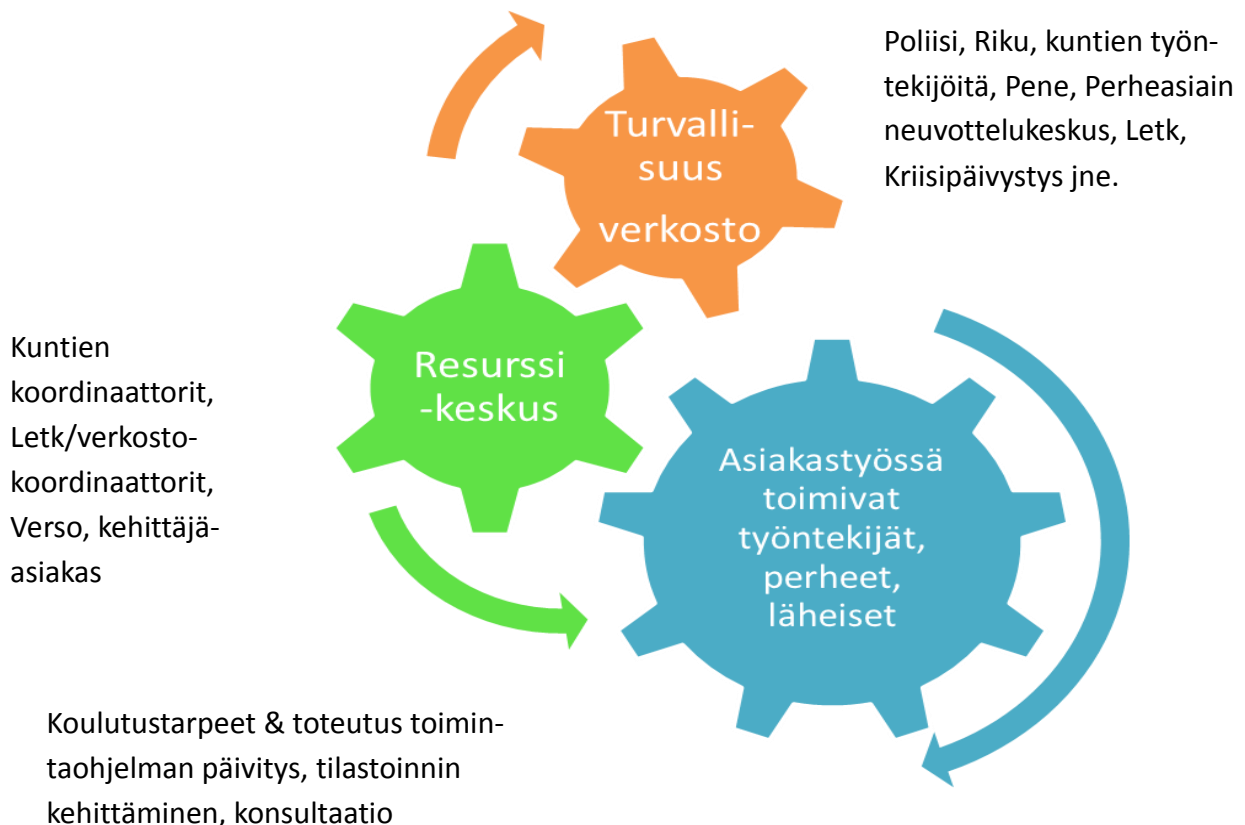
Seuraavaksi avataan hieman tarkemmin näiden suositusten perusteluja.

Perheväkivallan ehkäisy on prosessi, johon liittyy eriasteisia toimia ja toimijoita, " EHKÄISEVÄ TYÖ KUULUU KAIKILLE", jokaisella on oma roolinsa, joka liittyy perustyöhön ja työtappoihin saumattomana osana moniammatillisen yhteistyön välttämättömyys. Yhteistyö ei ole ainoastaan yhteisiä kokouksia akuuttien asiakastyön tilanteissa, vaan rutiineja miten jaetaan tietoa, miten järjestäydytään tukiverkostoksi perheiden ympärille heidän asiaansa, miten yhdessä kehitämme työtappojamme asiakkaittemme tarpeita vastaavaksi, pidämme asiaa esillä omissa verkostoissamme. Yksittäisen työntekijän/toimijan kohdalla keskeistä se, mikä on oma asenne suhteessa perheväkivallan ehkäisytyöhön. Turvallisuuskulma yhdistää ehkäisevää ja korjaavaa työtä.

Ehdotamme, että jokainen sektori tekisi omakohtaisen turvallisuussuunnitelmansa tai liittäisi osuuden muihin jo olemassa oleviin suunnitelmiinsa (koulut, päivähoito jne.). Kunnan sisällä ja seudullisesti on hyvä tuoda esiin hyviä käytäntöjä (ja ottaa käyttöön esimerkiksi vuosikello jäsentämään toimintaa). Sekä tämän seudullisen että toimijakohtaisten suunnitelmien päivittämisestä on huolehdittava.

Aihealue tulisi näkyä myös kunnan muissa suunnitelmissa kuten hyvinvointikertomus. Alueella tulisi valita muutama indikaattori tältä aihealueelta, jotka sisällytettäisiin suunnitelmiin. Asian näkyväksi tekeminen, tilastoinnin kehittäminen ja tiedon pohjalta tapahtuva kehittämistyö on keskeistä. Päijät-Hämeessä pilotoidaan (2013–2014) lähisuuhdeväkivallan suodatin- ja kartoituslomaketta, joka on kehitetty Terveysten ja hyvinvoinnin laitoksella yhteistyössä Keski-Suomen sairaanhoitopiirin kanssa. Työvälineen avulla työntekijä voi kysyä väkivallasta kaikilta asiakkailta myötätuntoisesti mutta suoraan. Näin vältetään hankalalta väkivallan merkkien tulkinnalta ja voidaan luoda vaikean asian käsittelyssä auttava rutiini. Tarkoitus on, että suodatin- ja kartoituslomakkeen tulos ja tehdyt toimenpiteet kirjataan potilas-/asiakastietojärjestelmiin, joista saadaan tietoa palveluiden ja ehkäisevän työn alueellista kehittämistä varten. Asiakkaille systemaattinen kysyminen on tasapuolista ja kertoo myös ilmiön yleisyydestä. Kartoituksen käyttöönoton myötä entistä useamman apua tarvitsevan toivotaan ohjautuvan moniammatilliseen MARAK-toimintaan (moniammatillinen riskinarvioinnin kokous). Ohjautuminen MARAK-toimintaan voisi olla yksi indikaattori, kartoituslomakkeen systemaattinen käyttö toisi myös tietoa, jota on saatavilla myös poliisin tilastoista ja huostaanottojen syistä.

Toiminnan riittävästä resurssoinnista ja koordinaatiosta on huolehdittava. Esitetty Resurssikeskus (kuvio 6) koostuisi Verson, Lahden Ensi- ja turvakodin sekä Poliisin edustajista ja kuntakoordinaattoreista sekä kokemusasiantuntijasta. Keskuksen tehtävänä tehdä esityksiä/aloitteita turvallisuusverkostolle sekä ylläpitää eri tavoin seudullista osaamista ja asian esilläoloa palveluissa koulutuksen, tiedottamisen ja konsultaation keinoin. THL esittää, että kuntien tulisi nimetä aihealueelle kuntakoordinaattorit. Liitteessä 5 kuvataan THL:n mallin ja alueen tarpeiden mukaan määrittyvä kuntakoordinaattorin tehtäväkuva. Yksi kuntakoordinaattorin tehtävä olisi tuoda resurssikeskustapaamisiin viestiä, miten tavoitteiden suuntaisesti on edetty omalla alueella.

Kuvio 6 Resurssikeskus BSC- malli**Kuvio 7 Lähisuhde- ja perheväkivallan seudullinen koordinaatio**

7.2 Tavoitteet ja toimenpiteet taulukko

Kehittämisen kärjet/ Tavoitteet	Toimenpiteet
Perheiden turvallisuuden vahvistaminen kuuluu kaikille	<ul style="list-style-type: none"> • Turvallisuusnäkökulman esiintuominen eri yhteyksissä. Turvallisuusseula ehkäisevään ja korjaavaan työhön • Koulutukset mm.: tunnistaminen, puheeksiotto, asenteet, palvelupolut • Aihealue osaksi muita kuntalaisten hyvinvointia edistäviä suunnitelmia ja toimijakohtaisia turvallisuussuunnitelmia
Asia tehdään näkyväksi (kysyminen, tilastointi & tiedon koostaminen)	<ul style="list-style-type: none"> • Suodatin ja kartoituslomakkeen käyttöönotto • Neuvolakysely • Indikaattorit hyvinvointisuunnitelmaan (mm. poliisintilastot, Marak-toiminta, huostaanottojen syyt, suodatinkysely) • Koulutukset: tunnistaminen, puheeksiotto, asenteet, palvelupolut
Toiminnalla on rakenteet ja resurssit	<ul style="list-style-type: none"> • Resurssikeskus (seuranta, toimenpiteet, raportointi, toimintaohjelman päivitys) • Kuntakoordinaattorit • Turvallisuusverkosto
Yhteistyön toimivuus varmistetaan	<ul style="list-style-type: none"> • Yhteistyö asuinalueen eri toimijoiden kesken turvallisuuden vahvistamiseksi • Rajapinnat eri lähisuhde- ja perheväkivaltapalveluja tuottajien välillä • Rajapinnat muihin kuten päihde- mielenterveys ja pelihaitat palveluihin
Tietoa (ilmiöstä, palveluista, työkaluista) ja tarvittavaa tukea on saatavilla kaikille sitä tarvitseville	<ul style="list-style-type: none"> • Esite ja päivittyvä wiki-alusta • Kuntakohtaiset palvelut /kartta • Kuntakoordinaattorit/ Resurssikeskus

Lähteet

Älä lyö lasta! Kansallinen lapsiin kohdistuvan kuritusväkivallan vähentämisen toimintaohjelma 2010-2015 STM Julkaisuja 2010:7

http://www.stm.fi/c/document_library/get_file?folderId=1087414&name=DLFE-12720.pdf

Naisiin kohdistuvan väkivallan vähentämisen ohjelma STM Julkaisuja 2010:5

http://www.stm.fi/c/document_library/get_file?folderId=1087414&name=DLFE-12304.pdf

Lähisuhde- ja perheväkivallan ehkäisyn suositukset TUNNISTA; TURVAA JA TOIMI Sosiaali- ja terveystoimelle paikallisen ja alueellisen toiminnan ohjaamiseen ja johtamiseen STM Julkaisuja 2008:9

http://www.stm.fi/c/document_library/get_file?folderId=28707&name=DLFE-3513.pdf

Maahanmuuttajanaiset ja väkivalta STM Oppaita 2005:15

http://www.stm.fi/c/document_library/get_file?folderId=28707&name=DLFE-3487.pdf

Kenelle lyönnit kuuluvat? STM Oppaita 2005:7

http://www.stm.fi/c/document_library/get_file?folderId=28707&name=DLFE-3570.pdf

Ota väkivalta puheeksi -ohjeet työntekijöille

http://www.stm.fi/c/document_library/get_file?folderId=40879&name=DLFE-10512.pdf

Liitteet

Liite 1

Päijät-Hämeen lähisuhde- ja perheväkivallan ehkäisyn seudullinen toimintaohjelma 2013

Lähisuhde- ja perheväkivallan toimintaohjelman laatiminen sisältyy Päijät-Hämeen turvallisuussuunnitelman toimenpiteeksi (2010, 64–65) ja AVI edellyttää kunnilta suunnitelman laatimista. Alueen tilaajajohtajat päättivät 25.1.2013 seudullisen lähisuhde- ja perheväkivallan toimintaohjelman laatimisesta vuoden 2013 aikana ja että Verso koordinoi suunnitelman laatimista.

Suunnitelmaa varten on avattu wiki-alusta, joka löytyy osoitteesta

<https://phturvallisuusverkosto.pbworks.com>

Toivomme, että täytätte 24.5 mennessä oman toimintanne osalta Wikiin tietoja siitä,

- Onko teidän vastuualueellanne käytössä joitain lähisuhde- ja perheväkivallan puheeksiottamisen toimintaohjeita tai hoitopolkuja?
- Onko teidän vastuualueellanne käytössä joitain lähisuhde- ja perheväkivallan puheeksiottamisen työkaluja tai menetelmiä?
- Miten tilastoitte lähisuhde- ja perheväkivaltaan liittyvät tapaukset?
- Mitä kehittämisehdotuksia teillä on aihealueen ehkäisyn ja palvelujen kehittämisen suhteen?
- Mitä tällä aihealueella on muuten mielestänne tärkeää huomioida?

Wiki-alustan käyttöön liittyen voitte neuvoja Tiina Lindqvistiltä (puh. 044 7297988)

Tervetuloa keskustelemaan kootun tiedon pohjalta Lahdessa 13.6.2013 klo 9-15 järjestettävässä seminaarissa ja tarinatuvisissa. Tilaisuus on Aikuiskoulutuskeskuksessa ja liitteenä kutsu/ alustava ohjelma.

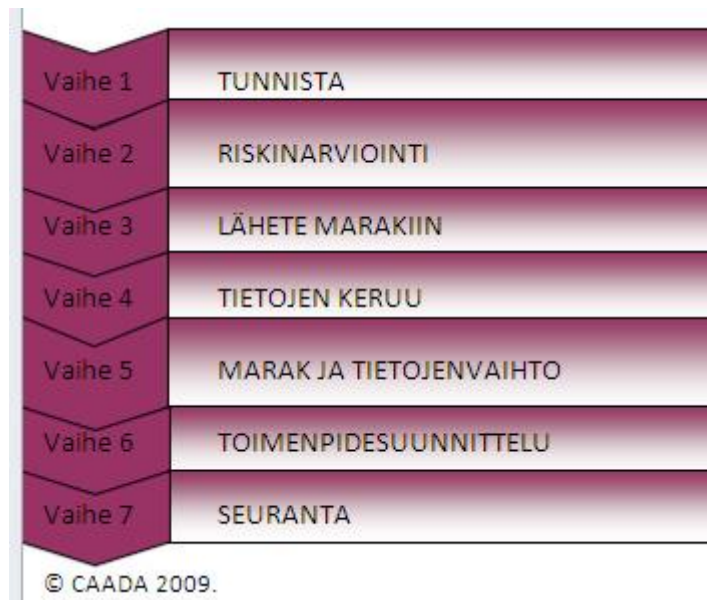
Suunnitelmatyön koordinointia varten on valittu seuraava työryhmä:

Sirpa Ernvall (Oiva), sirpa.ernvall(at)oivappk.fi/ Marja Koivisto marja.koivisto(at)oivappk.fi
 Päivi Suokas (Poliisi), palvi.suokas(at)poliisi.fi
 Niina Viholainen (PHSOTEY),niina.viholainen(at)phsotey.fi
 Kaarina Martiskainen (Lahti) , kaarina.martiskainen(at)lahti.fi
 Päivi Mykrä (Lahti), paivi.mykra(at)lahti.fi
 Tiina Hurme, /Miia Kemppe (Heinola) tiina.hurme(at)heinola.fi, miia.kemppi(at)heinola.fi
 Risto Raivio (perusterveydenhuollon yksikkö), risto.raivio(at)phsotey.fi
 Kirsi Kuusinen-James (VERSO), kirsi.kuusinen-james(at)phsotey.fi, 044 7297981
 Susanna Leimio-Reijonen, susanna.leimio-reijonen(at)phsotey.fi
 Sirpa Knaappila (Lahdenensi- ja turvakoti),sirpa.knaappila(at)lahdenensijaturvakoti.fi
 Jukka Suni (TPPH-projekti, Letk), jukka.suni(at)lahdenensijaturvakoti.fi
 Timo Rytönen (TPPH-projekti, Letk), siht.timo.rytkonen(at)lahdenensijaturvakoti.fi
 Jukka Ihalainen (Letk) jukka.ihalainen(at)lahdenensijaturvakoti.fi

Liite 2

Päijät-Hämeen poliisilaitoksen organisoima MARAK- toiminta (moniammatillinen riskinarviointi toiminta) on luotu korkean riskin tilanteita varten ja sen tarkoituksena on saattaa väkivallan uhri eri tahoilta tarvitsemansa avun piiriin yhdellä ilmoituksella mahdollisimman helposti, nopeasti ja yksinkertaisesti. Marakiin osallistuminen on asianomistajalle vapaaehtoista. Toimintamalli on käytössä Suomessa kahdeksalla paikkakunnalla. Päijät-Hämeessä mukana ovat poliisi, Lahden kaupungin maahanmuuttopalvelut ja perusterveydenhuolto, sovittelutoimisto ja sosiaalipäivystys, Lahden seurakuntayhtymä, A-klinikka ja rikosuhripäivystys, Lahden ensi- ja turvakoti ja Yhdyskuntaseuraamustoimisto.

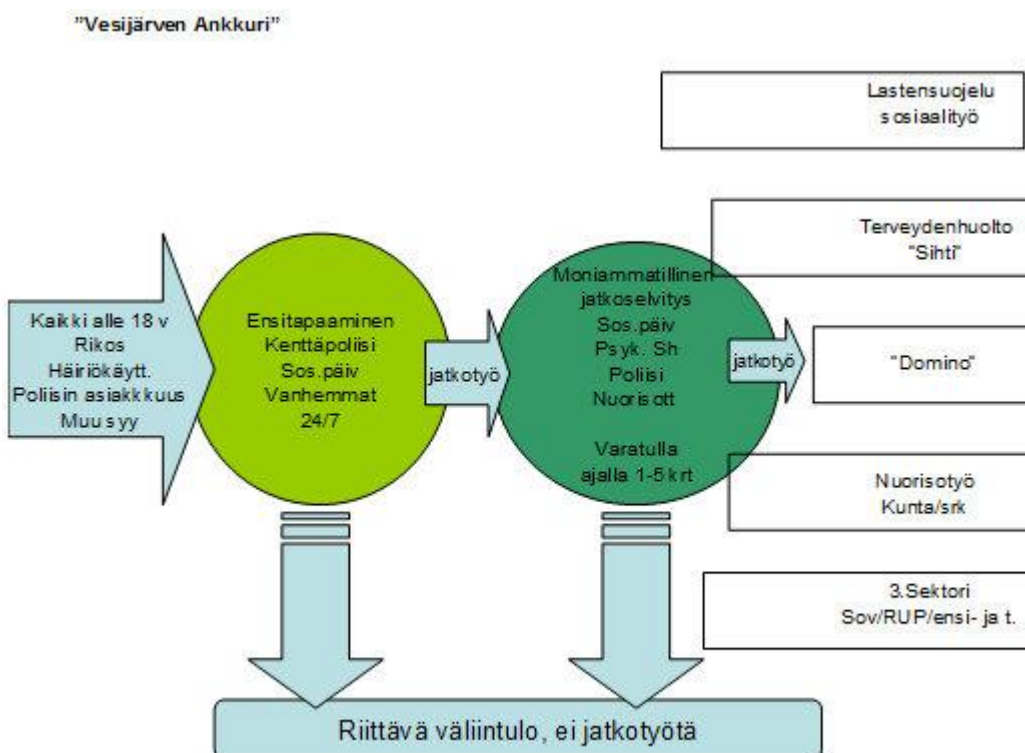
Kuvio 8. MARAK- prosessin[2] tiivistelmä (Laati Päivi Suokas 19.11.2010)

Liite 3

Vesijärven Ankkuri

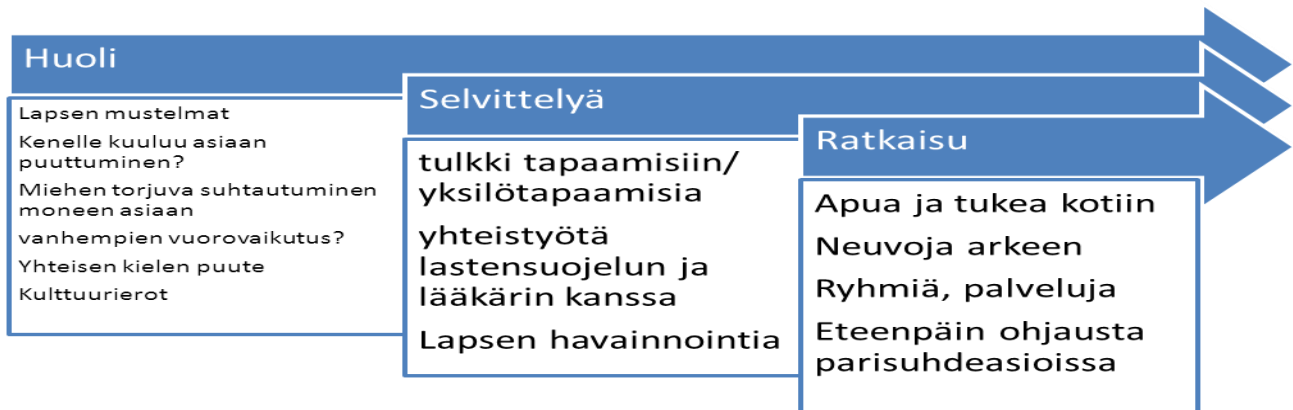
Vesijärven Ankkuri alkoi vuoden 2011 alusta. Työn tavoitteena on varhainen ja nopea puuttuminen lasten ja nuorten rikoksiin sekä perheväkivaltaan. Lisäksi tavoitteena on tarjota moniammatillista apua rikolliseen toimintaan syyllistyneelle lapselle tai nuorelle mahdollisen rikoskierteen katkaisemiseksi sekä heidän lisäksi myös uhreiksi joutuneille kokonaisvaltaisen elämänhallinnan tukemiseksi. Pyrkimys on asiakkaan elämäntilanteen ja avun tarpeen selvittäminen sekä ohjaaminen tarkoituksenmukaisen avun tai tuen piiriin.

TS/20410

Ankkuri toiminnassa hyödynnetään jo olemassa olevia rakenteita ja toimijoita. Päijät-Hämeen Ankkurissa keskitytään pääosin nuoriin, jotka ovat esitutkinnassa epäiltyinä. Kyseisten nuorten taustalla on usein monenlaisia ongelmia, mutta joukossa on myös sellaisia, jotka ovat olleet lapsena asianomistajina esimerkiksi perheväkivalta tai seksuaalirikoksissa. Heitä ei ole tuolloin osattu oikealla tavalla auttaa. Ankkurin kautta viranomaisilla on nyt mahdollisuus saada tietoa myös siitä, miten näitä nuoria olisi pitänyt aikaisemmin auttaa.

Liite 4

NEUVOLA TARINA

Mitkä ovat halut, kyky ja keinot havaita väkivallan merkkejä?

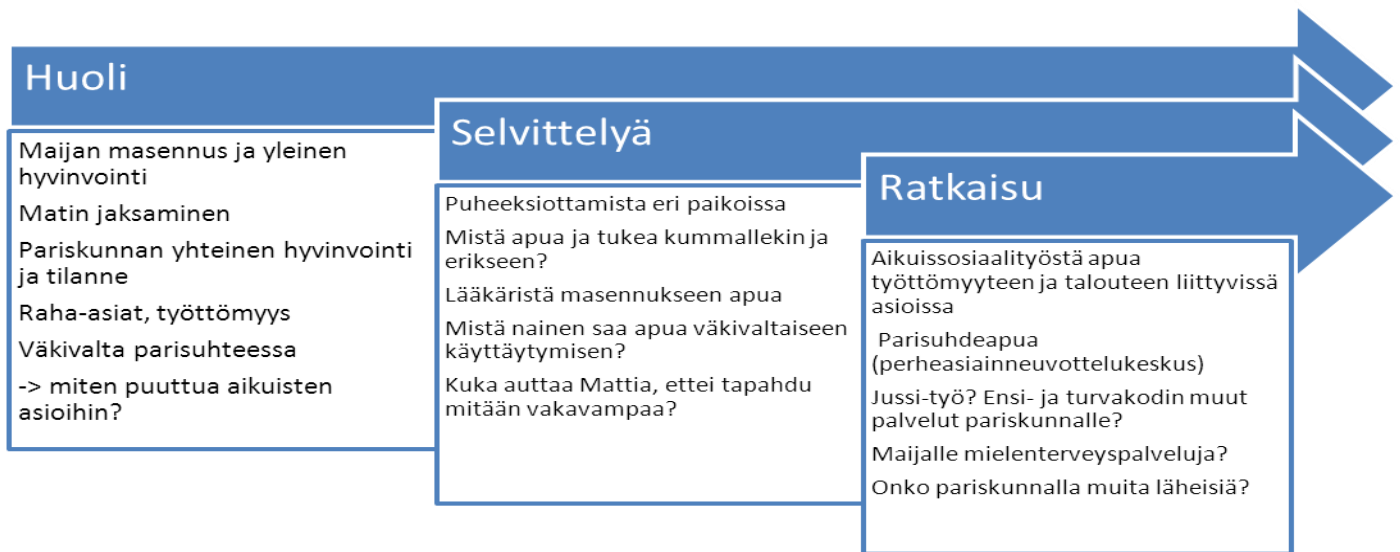
NUOREN TARINA

"Se valitettavan yleinen tarina"

ONKO NUORI AKTIIVINEN VAI PASSIIVINEN?

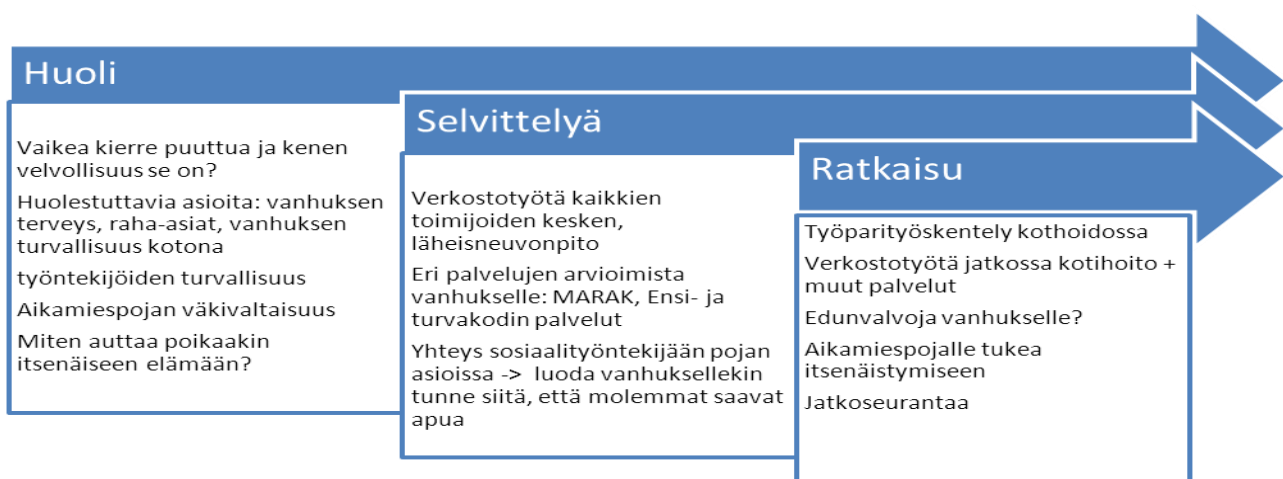
KUKA OTTAA VANHEMPIIN YHTEYTTÄ?

AIKUISEN PARISUHTEEN TARINA

Satunnaisia puuttumisia pariskunnan ongelmiin, mitkä ei johdakaan pitkäkestoiseen ratkaisuun?

VANHUKSEN TARINA

Poistuuko ongelma erottamalla ihmisiä toisistaan?

Liite 5

Kuntakoordinaattori ja tehtävät***Miksi ja mihin kuntakoordinaattoreita tarvitaan?***

Kuntakoordinaattorin nimeäminen on yksi keskeinen kehittämisen keihäänkärki, jota Päijät-Hämeen lähisuhte- ja perheväkivallan ehkäisyntoimintaohjelmaa laatinut työryhmä esittää. Myös THL (2013) esittää koordinaattorin nimeämistä Lähisuhte- ja perheväkivallan ehkäisy kunnassa ja koordinaattorin tehtäväkuvamalli oppaassa http://www.thl.fi/attachments/kasvunkumppanit/yhdyshenkilon_tehtavakuva_v3.pdf seuraavasti:

”Jokaisessa kunnassa tulee olla väkivallan ehkäisytyön koordinaattori, joka huolehtii poikkihallinnollisen ja moniammatillisen työn toimivuudesta. Koordinaattori tulee nimetä virallisesti. Tällöin päättäjät ja esimiehet antavat tehtävää hoitavalle oikeutuksen, valtuutuksen ja resurssit tehtävän hoitamiseen.”

Päijät-Hämeessä tarve kuntakoordinaattoreiden nimeämiseen on noussut esiin työntekijöiltä alueen nykytilaa ja kehittämissuhteita koskevassa kyselyssä sekä keskusteluissa. Työntekijät toivovat, että he voisivat ottaa lähisuhte- ja väkivallasta kokeneen asiakkaan tai oman epäilynsä kanssa yhteyttä työntekijään, jonka kanssa voisi pohtia tilannetta ja etenemisvaihtoehtoja.

Kuntakoordinaattorit liittyvät myös toiseen toimintaohjelman valmistelun yhteydessä laadittuun kehittämisen keihäänkärkeen: Resurssikeskukseen. Resurssikeskus koordinoisi alueella aihealueen kehittämistä (koulutusten järjestämistä, aihealueen tilastoinnin edistämistä jne.) ja muodostuisi näiden kuntakoordinaattoreiden lisäksi kokemusasiantuntijasta, Lahden Ensi- ja turvakodin sekä Verson ja mahdollisesti poliisin edustajista. Resurssikeskus on virtuaalinen ja siihen ei palkata uusia työntekijöitä, vaan henkilöt osallistuvat siihen oman työnsä ohella. Mikäli jonkin osa-alueen kehittämiseen halutaan panostaa, niin siihen haetaan erikseen hankerahoitusta ja hanke voi kiinnittyä tähän rakenteeseen.

Kuntakoordinaattorin tehtävät (mahdollisesti 20 % työajasta, yhdistettävissä muihin tehtäviin)

- **Konsultaatiotehtävä:**
 - toimia oman alueensa tai kuntansa asiakastyötä tekevien työntekijöiden keskustelukumppanina ja tukena aihealueeseen liittyvien asioiden käsittelyssä

- **Koordinaatio- ja yhteistyötehtävä sekä tiedottaminen:**

- tuoda erilaisiin moniammatillisiin kokouksiin ja suunnitelmien (mm. hyvinvointisuunnitelma) tekoon tietoa aihealueelta ja
- toimia aihealueen asiantuntijana ja tarvittaessa kouluttajana
- tuoda tietoa resurssikeskustapaamisiin oman alueensa kehittämistarpeista ja viedä tietoa muiden kuntien ja paikallisten ja valtakunnallisten toimijoiden kehittämistä ratkaisuista ja kokeiluista.

- **Seuranta, arviointi ja kehittäminen**

- osallistua toimintaohjelman päivittämiseen resurssikeskuksessa
- kehittää tilastointia ja asiakaspalautejärjestelmiä seudullisesti resurssikeskuksessa